

Felleskap i lek og læring

Spesialpedagogikk i et inkluderingsperspektiv

Tilrettelegging for
deltakelse og læring

2.2

Tilrettelegging for deltakelse og læring

Målet er at alle barn og unge med behov for særskilt tilrettelegging i barnehage og skole skal få den støtten de trenger for å kunne ta del i lærende fellesskap. En viktig premiss i dette arbeidet er barnets rett til å bli hørt. Inkluderende fellesskap betinger strukturer, samarbeidsrelasjoner og fagpersoner i barnehage og skole som kan ivareta barnets fysiske, faglige, sosiale og psykologiske behov. De fire følgende kapitlene viser på ulike måter hvordan tilrettelegging for deltakelse og læring kan skje i praksis.

Beate Heide og Margrethe Sylthe:

Hvordan kan barnekonvensjonen anvendes i arbeidet med sakkyndig vurdering?

Beate og Margrethe synliggjør gjennom et praksiseksempel hvordan barnekonvensjonens artikkel 3 om barnets beste vurdering og artikkel 12 om retten til å bli hørt, kan ligge til grunn for arbeidet med sakkyndig vurdering.

Hvordan kan barnekonvensjonen anvendes i arbeidet med sakkyndig vurdering?

Barn har rettigheter i kraft av at nasjonen Norge har skrevet under og ratifisert barnekonvensjonen. Norge har dermed forpliktet seg til å etterleve denne. I 2019 fylte barnekonvensjonen 30 år.

Beate Heide og Margrethe Sylthe

Barnekonvensjonen tilhører det juridiske fagfeltet og har et særegent og noe utilgjengelig språk. Den ble innarbeidet i Grunnloven i 2004. Barnekonvensjonen hviler på fire hovedprinsipper:

- artikkel 3.1 – prinsippet om barnets beste
- artikkel 2 – prinsippet om ikke-diskriminering
- artikkel 6 – retten til liv og utvikling
- artikkel 12 – prinsippet om barnets rett til å bli hørt i saker som angår dem (*Barne- og familiedepartementet, 1989*)

I denne artikkelen vil vi berøre to av de fire hovedprinsippene: artikkel 3, prinsippet om barnets beste, og artikkel 12, retten til å bli hørt. Barnekonvensjonen er i dag lite synlig i barnehage og skole. For å vise hvordan barnekonvensjonen kan anvendes, mener vi derfor det trengs konkrete eksempler. Det vil gjøre implementeringen av barnekonvensjonen enklere. Vårt formål med dette kapitlet er å vise barnekonvensjonens plass i arbeidet med sakkyndig vurdering. Vi vil følge vår tenkte elev – Siv – fra skolens og foreldrenes bekymring, til PPT-rapport og tiltak. Sivs lærer, Mari, og PP-rådgiver Mette har betydningsfulle roller i prosessen og er

derfor sentrale i kapitlet. Med utgangspunkt i barnekonvensjonen viser vi hvordan Mari og Mette ivaretar Sivs rett til å bli hørt i en vurdering av barnets beste. Aktuell teori bidrar til å begrunne våre valg.

Det er lite forskning på bruk av barnekonvensjonen som er tilgjengelig i litteraturen. Vårt bidrag løfter frem to av artiklene i konvensjonen, artikkel 3 om vurderingen av barnets beste og artikkel 12 om retten til å bli hørt, og synliggjør hvordan de kan brukes som begrunnelse i den spesialpedagogiske praksisen.

Sakkyndig vurdering fra pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT) er dokumentasjon som brukes som underlag for å fatte vedtak om spesialundervisning (lov om grunnskoleopplæring og videregående opplæring (1998), § 5-3).

Barnekonvensjon som begrunnelse

Å anvende barnekonvensjonen som en synlig begrunnelse i saksbehandlingen vil fremheve et barnerettighetsperspektiv. Å anerkjenne at barn og unge har bestemte rettigheter, innebærer å respektere og beskytte barn og unges verdighet og integritet. Dette kan fort bli ord i festtaler om det ikke nedfelles i pedagogisk praksis

som synliggjør hvorfor og hvordan barn kan få oppfylt sine menneskerettigheter. Barnekonvensjonen er menneskerettigheter for barn, og brudd på disse er dermed også brudd på menneskerettighetene (Skarstad, 2019).

195 land har skrevet under på at de vil jobbe for å synliggjøre barns rettigheter, og alle landene er inne til høring for FNs barnekomite hvert femte år. Norges arbeid med barnekonvensjonen inngår derfor som innsats i en internasjonale kontekst (Köhler-Olsen, 2019). I 2018 fikk Norge anbefaling om å etablere klare føringer for å foreta vurderinger av barnets beste for alle myndighetstakere som tar avgjørelser som berører barn (Barne- og familiedepartementet, 2018). I den offentlige utredningen om ny opplæringslov (NOU 2019:23) har utvalget gjort en forbilledlig innsats med å ta med barn i arbeidet med den nye lovt teksten og la barnas stemme komme tydelig frem gjennom hele utredningen. Utvalget sier selv at det å jobbe sammen med barn har fått dem til å føye til et nytt kapittel i selve loven, der barnets beste er et bærende prinsipp. Dersom lovforslaget går gjennom, er det et stort skritt mot å oppfylle hovedprinsippene i barnekonvensjonen.

Det ordinære opplæringsløpet

Skolen er i utgangspunktet tilpasset gjennomsnittseleven i læreplaner, forskrifter og lovverk, pensum, læremidler og undervisningsopplegg, samt i praktisk gjennomføring i klasserommet. Det ordinære opplæringsløpet passer de fleste elever og gir kompetansen som er beskrevet i kompetansemål, og gradering ved hjelp av vurderinger og karakterer. Med tilpasninger følger mange elever med lære vansker og funksjonsnedsettelse tilsvarende løp i skolen som gjennomsnittseleven (Heide & Holiman, 2019).

I NOU 2019:23 brukes begrepet *universell opplæring*. Dette prinsippet defineres slik i lovforslaget § 10-1:

Kommunen og fylkeskommunen skal sørge for universell opplæring, det vil seie at opplæringa skal vere tilfredsstillande for flest mogleg utan individuell tilrettelegging (NOU 2019:23, s. 31).

Det betyr at en ser for seg en opplæring der flere skal kunne delta uten ekstra tilrettelegging, dersom loven vedtas i den form den har nå.

Når eleven trenger mer

Selv om skolen skal strekke seg langt for å tilrettelegge for alle, vil noen elever likevel trenge noe ekstra for å få tilfredsstillende utbytte av opplæringen. Retten til spesialundervisning i skolen utløses av PPT ved en sakkyndig vurdering (Opplæringslova, 2019, § 5-3). Med utgangspunkt i barnas grunnlov – barnekonvensjonen – vil vi belyse hvordan skolen kan ta i bruk barnekonvensjonen i arbeidet med nettopp disse elevene. Vi vil særlig understreke at behovet for en vurdering av barnets beste der barnet blir hørt ved sakkyndig vurdering, øker med størrelsen på avviket fra ordinært opplæringsløp i skolen. Jo større avvik fra metode eller innhold i det ordinære løpet, desto viktigere er det å jobbe kunnskapsbasert.

Barnekonvensjonens artikkel 3 om retten til vurdering av barnets beste hviler tungt på artikkel 12 om barns rett til å bli hørt i saker som angår dem. Barneombudets rapport *Uten mål og mening* fra 2017 viser imidlertid at barn som mottar spesialundervisning, ikke høres i saker der slike tilbud skal vurderes og planlegges (Barneombudet, 2017).

Utdanningsdirektoratet har laget en veileder til bruk av barnekonvensjonen i saksbehandlingen. Denne skal være til støtte for fylkesmennene ved høring av barn og barns beste vurderinger (Utdanningsdirektoratet, 2017).

Veilederen peker på at i saksbehandlingen skal alle etater, også skolen, vurdere barnets beste konkret for hvert enkelt barn ut fra barnets situasjon og behov, uavhengig av økonomi. Veilederen slår fast at barnets beste er en *saksbehandlingsregel*. Lang saksbehandlingstid kan for eksempel være i strid med barnets beste.

Å undersøke hva barnet mener i saken, er nødvendig for å vurdere barnets beste.

Siden barnets beste har selvkraft, betyr det at er saksbehandlingsfeil dersom det ikke er gjort en vurdering av barnets beste (Utdanningsdirektoratet, 2017). Ordet selvkraft beskrives slik:

En konvensjon eller en enkelt artikkel er selvkraftig når den etter sitt innhold er egnet til å bli anvendt som selvstendig rettslig grunnlag ved tvister for domstoler eller andre myndigheter. (Smith, 2008)

Det betyr i praksis at om vi ikke gjør en vurdering av barnets beste, vil foreldrene få medhold i en klagesak.

I vurderingen må det tas hensyn til at barnets beste er fleksibelt og noe som gjør det mulig å tilpasse innholdet til det enkelte barnets situasjon og til det samfunnet barnet befinner seg i.

Det er også et krav at vurderingen av barnets beste skal være kunnskapsbasert og utført av flere fagfolk. At den er kunnskapsbasert, betyr at den bygger på kunnskapsbasert praksis. Det vil si: «(...) *ta faglige avgjørelser basert på systematisk innhentet forskningsbasert kunnskap, erfaringsbasert kunnskap og brukernes ønsker og behov i en gitt situasjon*» (Helsebiblioteket, 2020). I noen tilfeller finnes det ikke forskning på akkurat det temaet en ønsker å belyse. Da er det vanlig praksis å vise til omkringliggende forskningsfelt for å ha noe å støtte seg til i arbeidet med barnets beste (FNs general comments nr. 14).

Foreløpig er det vanskelig å få øye på vurderinger av barnets beste både i rapporter og sakkyndige vurderinger (Barneombudet, 2017).

Artikkel 12 gir barn en rett til å uttale seg om alle forhold som berører dem (Pedersen, 2019). I saksbehandlingen skal barnets syn undersøkes, og synspunktene skal behørig legges vekt på i samsvar med alder og modenhet. Barnet må ikke nødvendigvis ha meninger om løsningen av en sak for å uttale seg. Det er tilstrekkelig at barnet mener noe om enkelte sider av en sak. Barnekonvensjonen slår også fast at barn har en rett til å bli hørt, men ikke en plikt. Vi kan oppmuntre barn til å la seg høre, men vi skal også respektere at de ikke ønsker å bruke sin rett.

Ifølge barnekonvensjonen skal saksbehandlingen være effektiv, barnevennlig og lett tilgjengelig. Den peker på at barn ikke har plikt til å uttale seg, men at de skal gis en mulighet til å uttale seg. Det må legges til rette slik at høringen ikke oppleves som en byrde. Derfor må barn få nødvendig informasjon for å ta stilling til om det ønskes å bli hørt, hva saken gjelder, og hvorfor og hvordan høringen skjer (Sandberg, 2016).

Case

Denne delen vil handle om hvordan vi mer konkret kan gjøre vurderingen av barnets beste ved å lytte til barnets stemme. Dette belyses gjennom eksempler i en case og aktuell teori

1. i dialogen mellom den aktuelle eleven, foreldrene og læreren før møte med PPT
2. ved PPTs samarbeid med eleven i arbeidet med å utforme en sakkyndig vurdering

Men aller først introduserer vi Siv, lærer Mari og PP-rådgiver Mette.

Siv, 10 år

Siv går i femte klasse. Hun følger ikke forventet progresjon i fagene. Derfor har både foreldrene og skolen lenge vært bekymret, og situasjonen er jevnlig på dagsordenen ved hjem-skole-samarbeid og -kontakt. Siv har det særlig vanskelig i fagene matematikk og norsk (både lesing og skriving). I friminuttene leker Siv gjerne med barn fra lavere klassetrinn (andreklassinger). Siv er flink til å lage og fortelle historier muntlig, og hun liker kunst og håndverk godt. Favorittfaget er gym, og hun er spesielt opptatt av og dyktig til å sparke fotball. Foreldrene har etter råd fra skolen vært hos både øyelege og optiker, og helsesøster har sørget for en ekstra høretest. Alt er normalt med hensyn til både syn og hørsel.

Lærer Mari

Lærer Mari tenker at barn ikke kan overskue hele bildet i en situasjon, og at de derfor er avhengige av gode og kloke voksne rundt seg. Samtidig kan voksne lett overse barnets perspektiv i samtaler. Mari har studert barnekonvensjonen på høyskole. Hun er svært opptatt av å bygge gode relasjoner til elevene sine. Gjennom å ha god kontakt med elevene får hun tak i elevperspektivet. Det gir henne et grunnlag for å implementere barnekonvensjonen i arbeidet sitt.

PP-rådgiver Mette

Mette er en PP-rådgiver med lang fartstid. I tillegg til aktuell utdanning gir dette et solid grunnlag i arbeidet med sakkyndig vurdering ved kontoret. I likhet med lærer Mari har rådgiver Mette studert barnekonvensjonen på høyskole. Denne utdanningen mener rådgiver Mette har gitt henne en dimensjon i arbeidet som hun har savnet, nemlig et mer tydelig elevperspektiv.

I dagens praksis har de voksne en tendens til å innta en ekspertrolle uten at barn høres (Strandkleiv, 2017). Dette gjelder også i skolen og ved sakkyndige vurderinger fra PPT. Dermed forsvinner barneperspektivet i barn-voksen-relasjonen. For at barn skal høres på en realistisk måte, er det nødvendig at voksnes holdninger endres, og at barns stemme gis større plass (Gamst, 2017).

Vi vil likevel understreke at det at barn skal høres, ikke handler om at de skal bestemmes. Det betyr at deres stemme skal gis en plass når beslutningen skal tas (Heide & Nicolaisen, 2019).

Lærer Mari og rådgiver Mette er begge opptatt av barns beste og at barn skal bli hørt i denne prosessen. Nå vil vi se litt mer på hva som skjedde før kontakten med PPT.

Arbeidet frem mot søknaden

Før de sender en henvisning til PPT, starter gjerne arbeidet med et møte.

Søknadsmøte

Det er god kontakt og kommunikasjon mellom Siv, foreldrene og lærer Mari. De har tidligere hatt samtaler om situasjonen og er nå enige om å søke om tjenester fra PPT. Målet er å få kartlagt Sivs vansker for å finne ut hvordan de kan møte hennes behov på en bedre måte.

Siv er med på det forberedende møtet og forteller hvilke fag hun liker best, og hvordan hun har det sosialt på skolen. Lærer Mari forteller om søknaden til PPT og hva de kan hjelpe med. – Vi vil gjerne at du skal lære enda mer på skolen, særlig i norsk, engelsk og matematikk, avslutter lærer Mari. Siv sier at hun har forstått hva de snakker om, og at hun gjerne vil møte noen fra PPT. Foreldrene skriver under på søknaden, og etterpå leser lærer Mari opp hva de har skrevet.

Barnerettsperspektivet

Med høyskoleutdanning om barnekonvensjonen står lærer Mari i en særstilling med tanke på det å høre eleven som utgangspunkt for en vurdering av elevens beste. Hun har holdt forelesning for hele kollegiet etter utdanningen, slik at alle har blitt kjent med barns rettigheter på hennes skole. Barnerettighetsperspektivet kan bli oversett og ikke tatt på alvor dersom voksne ikke forstår barns rettigheter som en forpliktelse som gjelder deres dannelse og utdanning (Skarstad, 2019). Det å jobbe etter barnekonvensjonen gir skolen mulighet til å gi elevene opplæring i demokrati og medborgerskap, og dette er to av temaene som kommer med de nye læreplanene som iverksettes høsten 2020 (Utdanningsdirektoratet, 2019). Sammen med temaene folkehelse og livsmestring samt bærekraftig utvikling skal disse temaene gjennomgå alle fag på alle trinn og være tema skolen skal arbeide med gjennom hele skoleforløpet (Utdanningsdirektoratet, 2019). I tillegg er skolen som organisasjon opptatt av at å drive god undervisning er en kompleks sak, og at det er mange faktorer og typer kompetanse som er nødvendig i samspill for å kunne realisere barnets beste:

for eksempel lærers barnesyn, lærings- og didaktisk relasjonskompetanse. Kollegiet er godt kjent med slike refleksjoner fordi de er opptatt av de pedagogiske mulighetene som ligger i å jobbe mot felles mål. Derfor har de utarbeidet sin egen pedagogiske plattform. Rektor deltar aktivt i arbeidet vel vitende om at en kritisk suksessfaktor er at ledelsen er koblet på utviklingsarbeid.

Lærer Mari er oppdatert på de nye føringene for nye fagplaner, så hun har begynt å se på forslagene som har kommet inn i læreplanarbeidet, sammen med kollegene. Derfor har skolen satt barnekonvensjonen på agendaen for dette skoleåret. Lærer Mari vil forberede elevene på det som kommer. Hun øver hver dag med klassen på artikkel 12 om at barn skal høres. Hun synes elevene har mange kloke tanker om undervisning, som de sammen prøver ut. Da hun fikk forslaget til ny opplæringslov i hende, tegnet hun et hjerte i marginen i kapittel 2 (NOU 2019:23, s. 24). Endelig får hennes skoles tanker om medvirkning en plass, tenker hun. I dette kapitlet er også elevdemokrati og skoleregler et tema.

Ny opplæringslov

Lærer Mari initierer diskusjoner i lærer-teamet rundt elevene, og de har fruktbare samtaler om det enkelte barnets beste sett opp mot hele klassens beste. Lærer Mari er glad for at hun har oversikt over fagartikler om stoffet, og at hun kan fungere som en ressurs for de andre lærerne som stadig har tanker og refleksjoner om hvordan de kan jobbe. Kipperberg (2019) problematiserer hvordan det enkelte barnets beste må ses opp mot en hel barnegrupes beste. Det gjør også Sandberg (2016). Hun sier at i noen tilfeller kan det ene barnets beste stå i motsetning til klassens beste, og at skolen bør unngå å komme i slike dilemma der interesser settes mot hverandre, men heller finne andre løsninger.

Barns rettferdighetssans

Vi vil peke på at UNICEF har etablert skoler rundt omkring i verden, hvor det jobbes etter barnekonvensjonen, og der barn sitter

i rettighetsrådet på skolen. Resultatene i de to aktuelle skolene som er etablert i Norge, viser at når barn får lov til å bestemme, ser de på rettighetene til *alle* barna på skolen. På den ene skolen handlet ønsket om at alle barn skulle lære tegnspråk, slik at de kunne kommunisere med elevene i tegnspråkklassen. På den andre skolen ønsket elevene en rampe, slik at elever i rullestol kunne benytte den samme inngangen til gymanlegget som de andre elevene (Sandøe, 2019).

Slike eksempler varmer våre hjerter og viser at barn har en mye sterkere rettferdighetssans enn det vi kunne forestilt oss, og at de gjerne går lenger enn det voksne gjør. Det sier oss også noe om at barneperspektivet vil kunne utvikle skoler og barnehager i andre retninger enn hvis bare voksne bidrar med sine perspektiver. Barneperspektivet utfordrer og beriker oss. Men nok teori nå. Hvordan var Sivs første møte med PPT?

Utredning med PPT

Etter noen uker kommer rådgiver Mette fra PPT. Siv og lærer Mari møter henne sammen. Først går de gjennom søknaden. Etterpå forteller lærer Mari om kartlegging i matte, norsk og engelsk. Siv og lærer Mari har snakket om alle fagene og kodet dem med farger. De har snakket om røde fag, som er de fagene Siv liker godt, blå fag, som er dem hun liker mindre godt, og grønne fag, som er fag som Siv synes er vanskelige. De snakker om hvordan Siv opplever skolen, og hva hun selv synes hun er flink til. Siv forteller at hun er flink til å leke, og at hun ofte lager fortellinger til de jentene hun leker sammen med. Dette skriver PP-rådgiver Mette ned.

PP-rådgiver Mette forteller at hun gjerne vil komme på besøk i klasserommet og se hvordan Siv har det både i fag hun liker, og fag hun strever med. Sammen ser de på timeplanen og blir enige om to besøk i klassen. – Etterpå skal vi ta noen tester, og finne ut av hva du er skikkelig god til, og hva du strever med, sier rådgiver Mette. Lærer Mari legger til: – Vi vil finne ut av hvordan det kan bli best mulig for deg i skolen. Siv sier at det er greit.

Barnets syn

Barnekonvensjonens artikkel 3 om retten til vurderinger av barnets beste henger uløselig sammen med artikkel 12 om barnets rett til å bli hørt i saker som angår dem (Utdanningsdirektoratet, 2017). Den voksne som skal høre barnet, må være godt

forberedt og ha kompetanse på å snakke med barn. Å undersøke hva som er barnets syn, er altså en forutsetning for å vurdere hva som er barnets beste.

La oss se hva som skjedde på møtet mellom PPT, lærer Mari og Siv etter testing og observasjon.

Etter besøkene i klasserommet, gjennomføring av tester og skjemaer som både skolen, Siv og foreldrene har fylt ut, har PP-rådgiver Mette et møte med Siv og foreldrene.

Her oppsummerer Mette arbeidet: – Jeg ser at du er høflig, snill med medelever og at du gjør så godt du kan i alle fag, sier hun til Siv. Testene viser at matematikk er vanskelig for deg, og at du kanskje har mistet noe av grunnlaget i faget. I norsk og engelsk strever du med grammatikken, og både det å lese og skrive tekst er vanskelig for deg. Du får det bedre til muntlig. Jeg tror at all historiefortellingen til venninnene dine har hjulpet deg med det. Men du bruker lang tid på å komme i gang med oppgavene, Siv, og det vil jeg gjerne utforske sammen med deg. Jeg tenker det ville vært fint for deg å være i en mindre gruppe i matematikk, der du får grundig forklaring og oppgaver du forstår. Hva tror du om det? Siv vrir seg litt på stolen. – Jeg vil ikke være i liten gruppe hver mattetime, og ikke hele timen. Jeg vil være inne og høre gjennomgang av nytt stoff i klassen, og så gå på grupperom sammen med andre. Rådgiver Mette nikker, og sier at hun har notert seg det, og at det høres ut som en lur ide.

Hvordan få frem barnets stemme

Barn kan ofte ha formeninger om hvordan de lærer best. For å få tak i barnets mening må de voksne legge til rette for dialogiske samtaler. Slike samtaler bygger på dialogiske prinsipper, slik som barnesamtalen DCM (Gamst, 2019). Det viktigste prinsippet er at den voksne må holde sine antakelser ute av samtalen og på den måten gi barnet rom for å komme med sine tanker. Den voksne presenterer temaene en vil snakke om og oppmuntrer barnet til å snakke så fritt som mulig. Det er i liten grad mulig å stille spørsmål, og metoden går i stedet ut på å oppmuntre barnet til å fortelle mer og deretter bruke oppsummeringer for å forsikre seg om at barnet har blitt forstått rett. Målet

med metoden er at barnet skal fortelle fritt, og det er *lyttetrakten* som er begrepet som anvendes for å forklare den voksnes rolle. Modellen knyttes til Kari Gamst (2018) og handler om å ha oppmerksomheten rettet mot barnets utsagn. Det barnet sier om et tema, bekreftes gjennom nikk (jeg hører hva du sier) og små ord som «mm». Når det blir stille, kan den voksne si «fortell mer om det» for å vise interesse og for å få barnet på gli til å gi uttømmende svar. Barnet vil ofte trenge litt tid for å få tak i egne tanketråder.

Pauser i samtalen er naturlig og forklares med at barn trenger tid til å få tak i tankene sine, fordi de har oppdaget at tanker henger sammen. Derfor må den voksne tåle stillhet og pauser uten å fylle den med spørsmål.

Nærvær og felles forståelse

Å være til stede i samtalen og nærværende sammen er også krevende for begge parter i samtalen. Når den voksne oppsummerer samtalen, kan vedkommende sikre felles forståelse ved deretter å spørre barnet om det har fått med seg alt, om det er noe det har glemt, og om det vil legge til noe. Det kan ha svært god virkning å bruke disse prinsippene. Vi vil understreke at dette er en metode som en må øve seg på for å bruke.

La oss se hvordan PP-rådgiver Mette tilrettelegger for å få til dialog med utgangspunkt i barnekonvensjonen i sin samtale med Siv.

Barnekonvensjonen som inngang

Rådgiver Mette fra PPT vil snakke med Siv om hvordan hun opplever skoleoppgavene. Lærer Mari har fortalt at Siv liker å leke og

å fortelle. Rådgiver Mette tenker at hun gjennom møtene med Siv har fått en relativt god relasjon til henne, slik at det er sannsynlig at Siv vil delta i samtalen så sannferdig hun kan. Hun vet også at Siv er et barn som kan ønske å tekkes de voksne, så hun tenker nøye gjennom hvordan hun skal presentere tema helt ned på ordvalgnivå. Rådgiver Mette vet at det er viktig for Siv med rammer, så hun vil ramme inn samtalen til 30 minutter (Gamst, 2019).

For å undersøke om Siv kan ytre seg i fri fortelling, altså med flere ytringer etter hverandre, vil rådgiver Mette starte med dette, og hun vil bruke barnekonvensjonen som inngang til samtalen. Når Siv kommer, har rådgiver Mette satt frem noen bamser og en ball i tilfelle Siv ønsker å holde i en ting under samtalen (Gamst, 2019).

– Takk for at du vil møte meg, Siv, og snakke om hva du synes om skoleoppgaver. Du husker at jeg skal skrive en rapport med anbefalinger for hvordan det er lurt at skolen organiserer undervisningen for deg. Siv nikker bekreftende. – Husker du at vi snakket om barnekonvensjonen og om at du har en rett til å få si meningene dine? Siv nikker igjen. – Det er bare du som vet hvordan du har det og kan si noe om hvordan du lærer best. Derfor vil jeg gjerne høre om dette. Vi skal snakke sammen i ca. 30 minutter. Om du trenger en pause, sier du bare det til meg. Er det greit? Siv nikker igjen. – Når vi begynner, vil jeg be deg om å fortelle så fritt du kan, og etter du har snakket en stund, vil jeg oppsummere det du har sagt, slik at jeg er sikker på at jeg har forstått det. Høres det greit ut? Siv nikker. – Er du klar til å begynne? spør rådgiver Mette. Så starter samtalen.

Rådgiver Mette forteller Siv at det ikke er sikkert det blir akkurat slik Siv ønsker, men at hun da vil forklare hvorfor. De snakker videre om barns rett til å bli hørt når alder og modenhet tilsier det. – Siv, du er både gammel nok og vet hvordan du lærer. Jeg er imponert over den innsikten du har i hva som fungerer i de ulike fagene. I norsk og engelsk er det litt annerledes. Jeg foreslår at du jobber med andre oppgaver enn klassen i en periode, men at du er sammen med de andre i klassen i disse timene. Det vil da komme inn en ekstra lærer i klassen som kan hjelpe alle elevene, også deg. Hva synes du om det forslaget? Rådgiver Mette ser at Siv nøler. – Du kan tenke på det til i morgen og så ringe meg når du har bestemt deg. Er det en grei løsning? Siv nikker.

Barnevennlig

Det vi her har vist et eksempel på, er at formelle møter kan bli mer barnevennlige i sin utforming, slik at barn lettere kan la sin stemme bli hørt. Vi vil likevel minne om at vi mister et viktig perspektiv om vi ikke greier å motivere barn til å uttale seg om egen situasjon. Den viktigste aktøren av alle er jo barnet selv. Ved å jobbe systematisk med å høre barn vil barnet etter hvert forvente å bli hørt, lyttet til og tatt på alvor. Først da blir det brukermidvirkning i praksis (Kvello, 2019).

Det å bruke barnekonvensjonen som begrep for å høre barn og å gjøre vurdering av barnets beste vil gjøre det tydelig for foreldrene og eleven hva vi viser til. Barneperspektivet vil da tre tydeligere frem i sakene vi jobber med – også i et voksenperspektiv. Slik kan hver enkelt pedagog jobbe med menneskerettigheter fra et mikroperspektiv.

På barnets premisser

Det kan være vanskelig å høre barn i en voksenkonstruert «møtesituasjon». Barn må bli hørt på sine premisser, og det medfører at vi voksne muligens må legge oss på gulvet og leke, fordi det er slik dette barnet lar seg høre (Olsen, 2019). Derfor er kjennskap til hvert barn en nødvendig forutsetning for å høre barn. For små barn uten

verbalspråk kan en «høre» dem gjennom deltakende observasjon og samtaler med nærpå personer. Ungdom kan høres gjennom en aktivitet der en retter oppmerksomheten mot noe utenfor dem selv. Eksempelvis kan en kjøretur legge en ramme rundt en god samtale, der både sjåfør og den unge har oppmerksomheten rettet mot veien. Det er bare fantasien som setter grenser for hvordan barn kan bruke retten sin til å bli hørt.

Barns rett til å bli hørt må ikke forveksles med at barn skal bestemme. Medbestemmelse handler om at barnets syn skal gis oppmerksomhet på lik linje med andre hensyn i saken. Det viktigste er at barn informeres om utfallet av saker de har uttalt seg om, enten det blir slik de ønsker, et kompromiss eller en avgjørelse som går mot barnets ønske.

Resultat av prosessen

Vi vil gi et par eksempler på PP-rådgiver Mettes rapporter som tydeliggjør og stadfester Sivs rett til å bli hørt. Eksempel 1 viser hvordan PPTs rådgiver vurderer at barnet både har alder og modenhet som tilsier at det skal bli hørt, med henvisning til barnekonvensjonen. Eksempel 2 viser hvordan rådgiver Mettes oppsummering kan se ut.

Eksempel 1

Siv er 10 år, og etter mitt skjønn har hun både alder og modenhet til å bli hørt i saker som angår henne, slik barnekonvensjon viser i artikkel 12.

Eksempel 2

Siv forteller at hun liker norsk. Hun synes at det er greit å be om hjelp når hun trenger det, men hun vil helst finne svarene selv. Sivs styrke er historiefortelling. PPT anbefaler at dette blir tatt hensyn til, slik at hun får vist frem sin styrke i klassesituasjonen. Siv liker godt å få svare på spørsmål i klassen, og hun liker godt å få legge frem det hun har arbeidet med, også i engelsk, særlig muntlige aktiviteter. PPT foreslår å styrke lærer-tettheten i norsk og engelsk, slik at det kan foregå differensiert undervisning i klasserommet. Siv er innforstått med at hun får andre arbeidsoppgaver enn de andre i klassen.

Det er viktig for Siv å ikke skille seg ut fra de andre i klassen. Derfor må tilretteleggingen foregå i kulissene og slik at de andre elevene ikke ser at hun har andre oppgaver. Dette kan eksempelvis gjøres ved at oppgavehefter har en forside som er lik for alle elevene. I matematikk har hun takket ja til å være på liten gruppe etter at nytt lærestoff er gjennomgått i klassen. Hun vil ikke ut i alle matematikktimene. PPT anbefaler at Siv blir hørt på dette ønsket om tilrettelegging.

På spørsmålet «Hva er det viktigste for deg for å ha det bra på skolen?» svarer hun at det viktigste er å ha noen å være sammen med.

Oppsummering

Vi har i denne artikkelen pekt på pedagogiske konsekvenser av å benytte barnekonvensjonen som et redskap i sakkyndighetsarbeidet. Vi har sett at det kreves kompetanse på det barnerettslige feltet og på hvordan man får frem barneperspektivet i samtalene med barn. Vi har også pekt på at barnesamtalen er grunnlaget for å foreta en vurdering av barnets beste.

Vi har pekt på elementer som må tas til etterretning når vi skal få frem barnets perspektiv i barnesamtalen.

Det viktigste arbeidet er sammenfatning av barnets ytringer, slik at de får tydelige rettigheter etter barnekonvensjonen. Hvordan PP-rådgiver får frem dette perspektivet, er avhengig av PP-rådgiverens relasjon til barnet og evne til å konkretisere det barnet ytrer seg om. Vi er optimistiske på vegne av norske barn med behov for særskilt tilrettelegging. I en fremtidig modell for mer inkluderende læringsfellesskap kan de i større grad bli hørt, og det de sier, vil bli tatt på alvor. Dette er den etiske forpliktelsen som ligger i inkludering (Heide & Holiman, 2019). Vi gleder oss over at barn kan si noe om hvordan de lærer best, at det blir nedfelt i skrift, og at eleven lærer seg både medvirkning og demokrati.

Om det nye forslaget til lov om grunnopplæring og videregående opplæring (NOU 23: 2019) går gjennom, kan barn få en tydeligere juridisk rett til vurderinger av barnets

beste basert på samtaler med barn, foreldre og fagfolk. Denne konkretiseringen av det som allerede er nedfelt i Grunnloven, kan nå bli en pedagogisk praksis.

Til slutt vil vi minne om at det å innlemme barnekonvensjonen i arbeidet med sakkyndig vurdering er et voksenansvar. Barn får ikke flere rettigheter enn det voksne er villige til å legge til rette for i et praktisk pedagogisk arbeid!

Ressurser til hjelp i arbeidet

For interesserte lesere vil vi peke på tre ressurser som kan bidra til å sette barnekonvensjonen på dagsordenen. Den første er fylkesmannsembetetets *Sjumilssteget*, som viser hvordan en kan jobbe med barnekonvensjonen på kommunalt nivå. Du finner ressursen her: sjumilssteget.no

Den andre ressursen er Statped's nettressurs om barnekonvensjonen med fokus på hvordan barn kan høres, slik at vi kan gjøre barnets beste vurderinger. Ressursen er søkbar på Statped's nettside statped.no. Her er lenke til nettressursen: statped.no/laringsressurs/tema/barnekonvensjonen-e-laring/

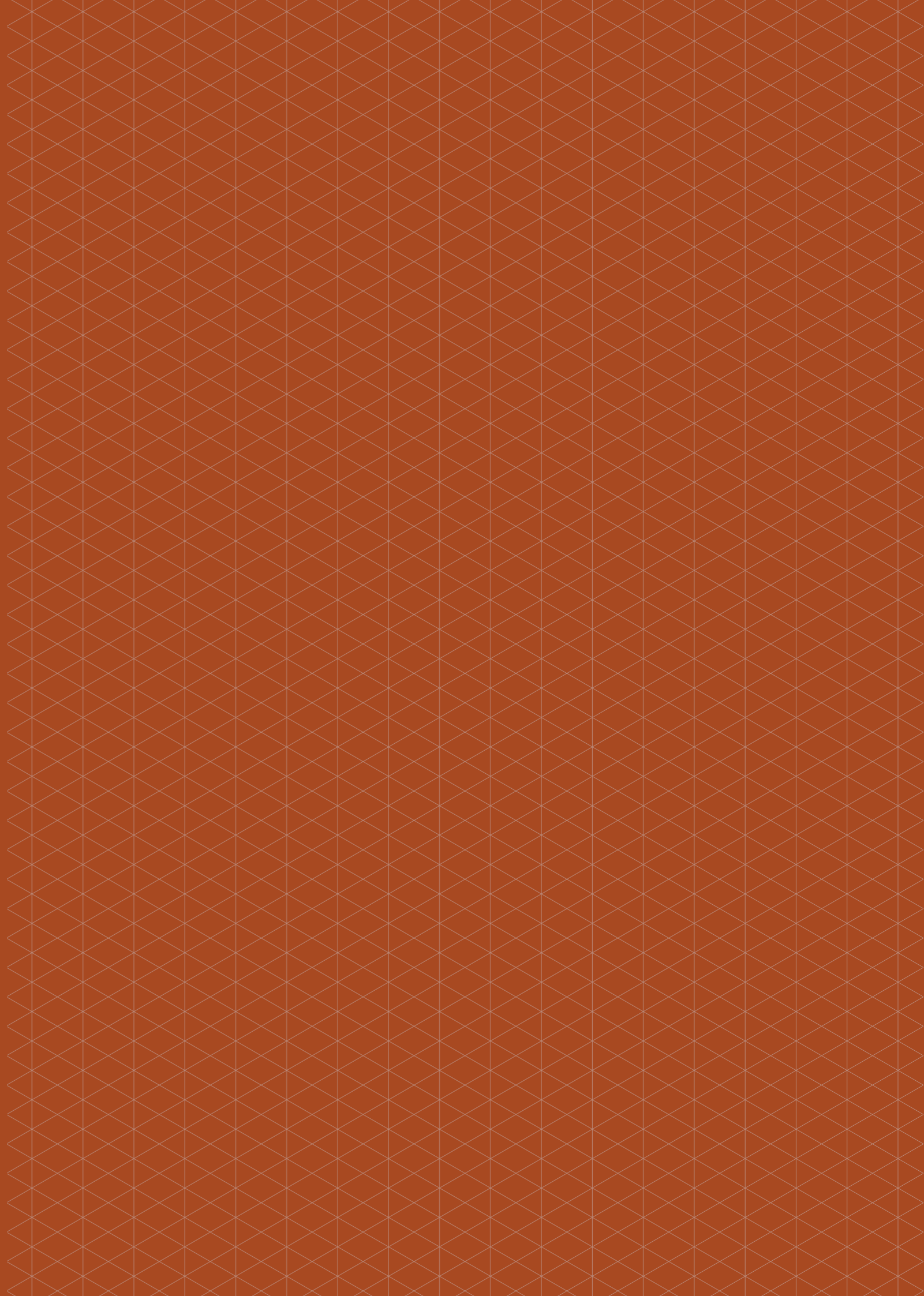
Den tredje ressursen er Utdanningsdirektoratets *Veiledning til bruk av barnekonvensjonen i saksbehandlingen*. Den finner du her: udir.no/globalassets/filer/regelverk/rundskriv/veiledning-til-bruk-av-barnekonvensjonen.pdf

Litteratur

- Barneombudet. (2017). *Uten mål og mening*. Hentet fra <https://barneombudet.no/for-voksne/vare-publikasjoner/uten-mal-og-mening/>
- Barne- og familiedepartementet. (1989). *FNs konvensjonen om barns rettigheter*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/tema/familie-og-barn/innsiktsartikler/fns-barnekonvensjon/id2519764>
- Barne- og familiedepartementet. (2018). *FNs avsluttende merknader på Norges kombinerte femte og sjette rapport*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/tema/familie-og-barn/innsiktsartikler/fns-barnekonvensjon/rapporter-om-fns-barnekonvensjon/id670174/>
- Fylkesmannen. (2020). *Sjumilssteget*. Hentet fra sjumilssteget.no
- Gamst, K.M.T. (2017). *Profesjonelle barnesamtaler – å ta barn på alvor*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Heide, B. og Holiman, S. (2019). *Å jobbe i kulissene. Psykologi i kommunen 4/2019*.
- Heide, B. og Nicolaisen, R. (2019). Om å være aktør i eget liv. Å snakke med barn om vanskelige tema. *Fosterhjemkontakt 4/19*.
- Helsebiblioteket. (2020). *Kunnskapsbasert praksis*. Hentet fra www.kunnskapsbasertpraksis.no
- NOU 2019: 23. (2019). *Ny opplæringslov*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2019-23/id2682434/>
- Kipperberg, E. (2019). Hensynet til barnets beste. I E. Kipperberg, J. Köhler Olsen & E. Pedersen. *Barnekonvensjonen i praksis*. Oslo: Fagbokforlaget.
- Köhler-Olsen, J. (2019). Fra ord til handling – FNs barnekonvensjon og statens forpliktelser. I E. Kipperberg, J. Köhler Olsen & E. Pedersen. *Barnekonvensjonen i praksis*. Oslo: Fagbokforlaget.
- Kipperberg, E., Köhler Olsen, J. og Pedersen, E. (2019). *Barnekonvensjonen i praksis*. Oslo: Fagbokforlaget.
- Kvillo, Ø. (2019). *Barn i risiko: skadelige omsorgssituasjoner*. Oslo: Gyldendal.
- Olsen, R.K. (2019, 22. november). Barnekonvensjonen [Forelesning]. Hentet fra <https://www.statped.no/laringsressurs/tema/barnekonvensjonen-e-laring/>
- Pedersen, E. (2019). Alle barn har rett til å bli hørt og si sin mening. I E. Kipperberg, J. Köhler Olsen & E. Pedersen. *Barnekonvensjonen i praksis*. Oslo: Fagbokforlaget.
- Sandberg, K. (2016). Barnets beste i skolen. I J. Møller & K. Andenæs (red.). *Retten i skolen mellom pedagogikk, juss og politikk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Sandøe, E. (2019, august). Unicefs rettighetsskoler. Innlegg presentert ved PP-lederkonferansen, Stjørdal.
- Skarstad, K. (2019). *Funksjonshemmedes menneskerettigheter. Fra prinsipper til praksis*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Smith, L. (2008). FNs konvensjon om barns rettigheter. I N. Høstmæling, E.S. Kjørholt & K. Sandberg, K. (2008). *Barnekonvensjonen: Barns rettigheter i Norge*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Strandkleiv, O.I. (2017). Er det mulig å forestille seg en elevsentrert PP-tjeneste? Hentet fra <http://www.elevsiden.no/rettigheter/elevsentrertpp-tjeneste/>
- United Nations. (2013). *General comments No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1)*. Hentet fra https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/fn_barnekonvensjon/crc_c_gc_14_7202_e.pdf
- Utdanningsdirektoratet. (2017). *Veiledning til bruk av barnekonvensjonen i saksbehandlingen. Støtte til fylkesmennene og Utdanningsdirektoratet – høring av barn og barns beste-vurderingen* [Veileder]. Hentet fra <https://www.udir.no/globalassets/filer/regelverk/rundskriv/veiledning-til-bruk-av-barnekonvensjonen.pdf>
- Utdanningsdirektoratet. (2019). *Overordnet del – verdier og prinsipper for grunnopplæringen*. Hentet fra <https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/>

Redaksjon: Siv Hillesøy, Eli Marie Killi, Ann-Elise Kristoffersen
Design og illustrasjoner: Miksmaster Creative · www.miksmaster.no
Utgiver: © Statped, Oslo 2020
www.statped.no

ISBN 978-82-323-0352-6 (trykt utgave)
ISBN 978-82-323-0353-3 (elektronisk utgave)

Innenfor en sosiokulturell forståelsesramme skjer barns læring og utvikling gjennom deltakelse i sosiale fellesskap – hvor fellesskap med jevnaldrende er av særlig betydning. Barns deltakelse i læringsfellesskap med andre barn, eller tilrettelegging for slik deltakelse, er derfor et gjennomgående tema i antologien.

Bidragstyperne er rådgivere i Statped med erfaring fra ulike fagområder. De redegjør for ulike tilnærminger som bygger på erfaringsbasert og forskningsbasert kunnskap. Alle har til felles at de gjennom sin rådgivningsvirksomhet har vært tett på praksisfeltet. I antologien deler de erfaringer fra samarbeidet med barnehager og skoler i arbeidet med å utvikle en kunnskapsbasert praksis.

Antologien retter seg mot studenter og ansatte som jobber i barnehage og skole, og andre som har interesse for fagfeltet.

